

Média és írásbeliség

Róthi András Lajos

Egy kép felér 2000 szóval?

Lehet, hogy sokan meghökkennek a címen, illetve annak kérdőjeles formáján. Állítás formájában távol-keleti szállóige egy adott térség civilizációs szintjének fokmérője gyanánt születhetett. A kép és a szavak összemérhetőségéhez kölcsönöztük témánk feldolgozásához.

Napjainkban, amikor információrobbanástól tartunk, és az információhoz való hozzájutás – amelynek eszköztára lényegesen módosult –, illetve annak manipulálása nemcsak a hatalomnak nyitja vagy zárja, hanem a műveltségnek, a kultúrának is, amikor könyvtáraink szűkölködnek, de még nem csuktak be, amikor az emberek – lehet, hogy kevesebbet, de – még olvasnak, hisz földi létünkben továbbra is fontos szerepet tölt be az írott szó, a papíron hordozott információ, amikor a születésének századik évfordulóját élő *mozgófilm* ipara virágzik, az örök Kain és Ábel probléma – a választás, hogy mi módon áldozunk az *Értelem istennőjének* – új dimenziókat kezd ölteni még egy olyan kis erdélyi városban is, mint Székelyudvarhely.

Az 1989 előtti információzárlatot az erdélyi leleményesség úgy próbálta áthidalni, hogy a határon könyveket és folyóiratokat, lemezeket és videokazettákat csempészett át a lakosság külföldre járó része. A könyves akciókban nem kis szerepük volt az anyaországbelieknek. Örvendtünk minden kis hírnek, bújtuk a rádiót, fiataljaink a *Radio Luxemburg* zenei adását lesték, és presztiziskérdést csináltak külföldi LP gyűjteményükből. A sok, Magyarországra meg Nyugatra elszármazott rokon, barát és ismerős közvetítésével fokozatosan videokészülékek, majd kezdetben titokban, idővel egyre nyíltabban parabolaantennák is megjelentek. Igaz, a vevőfejet úgy kellett becsempészni, de a beltéri egységeket már ügyes kezű ezermester elektronikusaink építették meg nem kis anyagi ráfordítással. Megérte. Székelyudvarhely városát lassan, de egyre szívósabban koaxiális kábelek hálózta be – különösen a lakónegyedekben – már-már a helység esztétikai látványát is sértve. Kezdetben a családi videókra rákapcsolódtak a közeli, majd a távolabbi szomszédok is. Különleges távolsági antennákat szereltünk, hogy Kisznyov, Szófia, esetleg Budapest tv-műsorait foghassuk. Világbajnokságok idején valóságos mozgalom indult ki a közeli domboldalak irányába, hogy a kis hordozható sporttévék előtt szurkolhassunk.

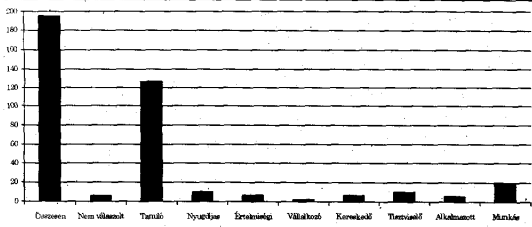
Minden tiltás ellenére – a tiltók maguk is hasznélvezők voltak – az alap megvolt ahhoz, hogy 1990-től a volt *videolánc*-tulajdonosok nem kis élelmességet tanúsítva, na meg a külföldi támogatást kihasználva, kiépíthessék azokat a kábeltévé-hálózatokat, amelyek ma már uralják a várost az égi hírcsatornák audiovizuális műsorainak tucatját szórva. Hozzászoktunk a képhez, a színeshez, széphez, a vonzóhoz, a csalogatóhoz, de ahogy a *Rainer Boldt* rendezte, 1987-es *Zúr hátán zár* című filmsorozatban is elhangzott a „szemét horror videofilmekhez” is. És mindazok dacára, hogy vannak olyanok, akik a tv-antennákat „a kollektív

elhülyülés agycsápjai"-ként ítélik meg, a képernyő, a látvány mégis hódít. (Molnár Mihlós: Napló 1984-ből. In: Magyar Napló, 7. évf., 5. sz. 32. o.)

A létező konfiguráció: két kábeltévé vállalkozás, számbelileg egyre szaporodó könyv- és újságstandok, egy 150 000 kötetten felüli városi közkönyvtár, egy, a tudományos kutatókat kielégítő „dokumentációs” könyvtár, a sok iskolai – és talán vállalati – könyvtár keretében kérdeztem rá felnőttek, de főleg fiatalok körében az olvasási szokások állapotára, módosulásaira az elektronikus médiák függvényében.

A felmérést két különböző, de több helyen összevethető kérdéscsoportot tartalmazó kérdőív segítségével, a hangsúlyt a még képlékenyebb fiatalabb korosztályra fektetve, három különböző iskolatípus (elméleti főgimnázium, egészségügyi szaklíceum és ipari szakközépiskola) diákjai körében végeztük, majd segítségükkel a felnőttek körében is.

1. ábra – A megkérdezettek foglalkozása

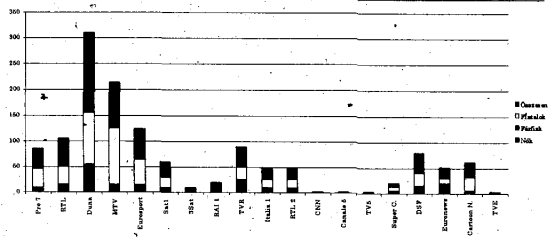

A családi állapotra vonatkozó kérdések mellett az információ és az élményszerzés módozatait és indokait firtattuk a tv és az írott szó egyfajta összehasonlításával. Olvasmányaik szerkezetére, egyéni, családi „műsorpolitikájuk”-ra és mindkét oldalon az olvasás és a tévézés aktusára, mikéntjére, az egymást meghatározó hatásukra, életü(n)kben betöltött szerepükre, aktivizáló vagy passzivizáló mivoltukra, akárcsak a könyv és a tv társadalmi – általuk elképzelt – rangjára, valamint az információhordozó csatornák rangsorolására voltunk kíváncsiak, igényeik és elérési lehetőségeik függvényében.

A tesztek – három személy kivételével – mind rendelkeznek televíziókészülékkel. A televíziók majdnem fele-fele arányban (104:123) fehér-fekete, illetve színes készülékek. A megkérdezettek zöme (91 személy, illetve család) csatlakozott a két kábeltévérendszer (UTV = 95; Ati-Beta = 62) valamelyikéhez. Itt jegyezzük meg, hogy Székelyudvarhelyen körülbelül 10 000 család kapcsolódott e két rendszerbe, amelyeknek mindegyike mintegy 18-21 csatornán közvetíti a műholdak, valamint stúdiójuk videofilmeken, kölcsönzött műsorokon és saját szerkesztésű kisfilmekben, kulturális, politikai és közéleti híradásain alapuló műsorait. Egy páran rendelkeznek saját parabolaantennával, majdnem 50-en kisközösségi antennával.

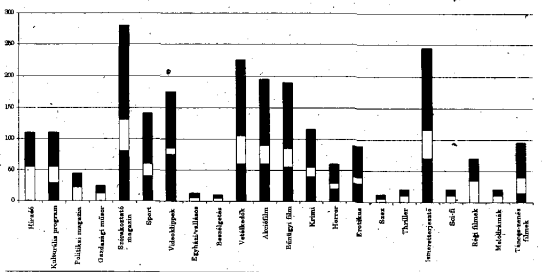
Rákérdeztünk a leggyakrabban nézett csatornákra. A kijelölhető húsz csatorna közül az alábbiak kaptak helyezést. Összehasonlításuképpen álljon itt a felnőttek és a fiatalok, valamint az összesített adatok, illetve ezek grafikonjai.

2. ábra – A tv-csatornák nézettsége az elemzett csoportok szerint

Az összesített adatok elemzéséből kiderült, hogy a *legnagyobb nézettségnek* a Duna Televízió örvend. Ezt követi az MTV, a Eurosport, az RTL, majd a román televízió (TVR) műsora. Amíg a felnőttkategóriában az MTV nem játszik különösebb szerepet, addig a fiataloknál, életkori sajátosságaiknál fogva ez szerepel az első helyen. Náluk a DUNA, a Eurosport, a PRO7 és az RTL következik a sorban. A DSF és a CARTOON NETWORK szintén kiemelt helyen található. Ha most összehasonlítjuk a csatornák kimutatását a műsorok opciójával, kielemézhetővé válik az is, hogy ezek mennyire fedik egymást vagy sem. Azt, hogy ki milyen műsorokat néz szívesebben, az alábbi grafikonokból tudhatjuk meg.

3. ábra – A tv-műsorok nézettsége

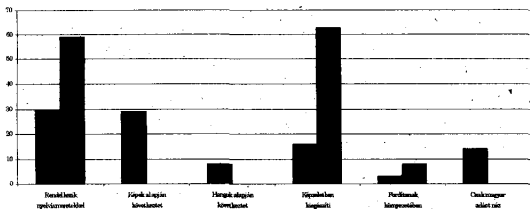

Az összesített mutatók a nézett *műsorok rangsorára* engednek következtetni: szórakoztató műsorok, ismeretterjesztők, vetélkedők, s csak azután következnek a filmek. A fiatalok körében a szórakoztató magazinok, a *sport* és a *videóklippek* kijelölése egybevethető a választott műsorok nézettségével. Talán a legnyilvánvalóbban a

videoklipek és az MTV esetében. Bár náluk tudatosan hagytuk ki a politikumot kérdőíveikről, a Euronews és a TVR megjelölése a választható csatornák között, igazolja azt a tényt, hogy ők sem közömbösek a politika, a jelenük iránt. Szeretik a *vetélkedőket* és az *ismeretterjesztő adásokat* is. A felnőtteknél a *hírrovat* viszi a pálmát, szorosan követik ezt az ismeretterjesztő és a vetélkedő-műsorok.

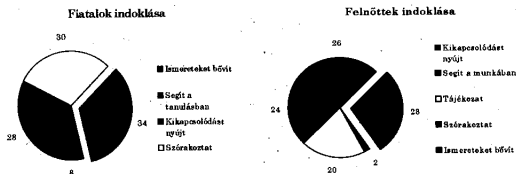
Lévén a sok idegen nyelvű adás, kíváncsiak voltunk arra is, hogy az esetleges *nyelvi nehézségeket* milyen módon hidalják át tesztalanyaink. Rendelkeznek-e nyelvismerettel, illetve annak hiányában hogyan dolgozzák fel a képi információt. A többség – állítása szerint – rendelkezik némi nyelvtudással, de majdnem ugyanannyian vannak azok, akik a látottakat képzeletben egészítik ki. Érdekes módon a hangeffektusokat kevesen említették értelmezés-kiegészítő tényezőként. Inkább a képi anyag feldolgozása van előtérben. Keveseknek fordítanak (13). Szintén kevés azoknak a száma, akik csak a magyar adásokat nézik. (Itt említem meg, hogy a helyi szerkesztésű műsorok mind magyar nyelvűek, kivéve a hétfői nap délutánját – ekkor ugyanis román nyelven is közvetítenek.)

4. ábra – A nyelvi nehézségek áthidalása

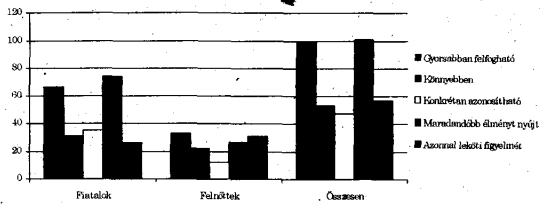
A *televízió nézésének indoklását* egy következő táblázat, illetve két kis grafikon segítségével elemezhetjük. Mindkét esetben fő érv az ismeretszerzés. Ugyancsak ebben a részben mértük fel, hogyan ítélik meg a képernyő szolgáltatotta információk előnyeit. A kérdések a felfoghatóságra, hozzáférhetőségre, a képi anyag konkrétságára, rögzítésére vonatkoztak.

5. ábra – Fiatalok és felnőttek indoklása

Amíg a fiataloknál a hangsúly az élmény mélységére, addig a felnőtteknél a gyors felfoghatóságra tevődik, de a fiataloknál is jelentős helyet foglal el ez az utóbbi tényező. A képernyő által nyújtott konkrétságra kevesen utaltak a felnőttek közül, annál többen tanulóink köréből. Az összesítésben is ez a tényező az utolsó helyre szorul.

6. ábra – A televíziózás előnyei a megkérdezettek szerint

Hogy a műholdak által ontott számtalan választási lehetőség mennyire befolyásolta az emberek élményszerzési igényét, mi sem mutatja jobban, mint a moziba járás gyakoriságára vonatkozó kérdésünkre adott válaszok. A felnőttek 66 százaléka jelezte, hogy 1989 előtt gyakrabban (23), ritkábban (20) vagy véletlenszerűen (6), de járt moziba, viszont össze-vissza csak 20-an – körülbelül 27 százalék – írta, hogy 1989 után is járnak a filmszínházba, a többség itt is csak ritkán. A hatvankilenc megkérdezett közül 51 vallotta, hogy a tv képernyője nyújt számára nagyobb élményt, míg a mozivásznat csak 14-en jelölték meg. Erősen hajlanak indoklásukban a kényelem felé; a tv-vel házhoz jött a mozi ugyanis. Lassan-lassan rabjaivá váltunk a képernyőnek, mintha a természetbe is ritkábban járnánk. (Lehet, hogy ezt csak saját hiányérzetem írhatja velem?!)

A felmért tanulóknak a kérdőíven *Velkey László* miskolci orvosprofesszor A televíziózás ártalmi című előadásának a kivonatában kellett kijelöljék azokat a tételeket, amelyekkel nem értenek egyet. A diákoknak valamivel több mint fele talált olyan statisztikailag igazolt tételt, amellyel nem értett egyet. Többnyire a családi élet felborulására, az olvasásról való leszokásra, a tv dajkaszerrepére és az idegbetegségeket jelző tünetekre stb. vonatkozó részeket jelölték meg.

A televíziózás családi körülményeire adott válaszok egészíthetik ki a képet. Arra a kérdésre ugyanis, hogy hogyan tévézel, 87-en vallották, hogy közösen nézik a szülőkkel, valamivel kevesebben (69), hogy testvérral, és egyforma arányban áll az egyedüli, illetve a barátokkal közösen való tv-nézés (54:58). A felnőttek közül 75-en választották a valamilyen közösségi formát (élettársal, gyerekekkel, együtt az egész családdal). Összesített formában viszont az „egyedül” választása az elég rangos második helyet foglalja el.

A látottakat a fiatalok inkább egymás közt tárgyalják meg (testvérral 44-en, barátokkal 84-en, míg szülőkkel csak 45-en). A felnőttek közül a többség családi körben beszél meg az élményt (16-an élettársával, 23-an gyerekeivel, 19-en az egész családdal), de szép számmal vannak olyanok is, akik barátokkal, ismerősök-

kel (35), esetleg rokonokkal (8). Mindkét kategória előre kiválasztott műsorokat részesít előnyben, a véletlenszerűség inkább a fiatalokra jellemző, de ott is elenyésző arányban (a 127 tanulóból csak 23-an jelölték meg ezt is). Hogy valamely műsor megtekintésére javaslatot kapnának szüleiktől, a fiatalok közül csak 27-en jelezték. Ezzel szemben a felnőttek javaslatai az élettárs, szülő, gyermek és barát között 16:8:42:34 arányban oszlik meg. Itt is tehát a család dominál. Hogy mennyire ellenőrzik a szülők a gyerekeket, fiatalokat; figyelembe véve az életkori sajátosságokat, arról az árulkodik, hogy 30-an jelölték az ellenőrzés tényét. (A gyerek csak a korához illő [26], illetve csak az értelmi szintjének megfelelő [13] műsorokat, illetve filmeket nézhet.)

A továbbiakban az írott információk iránt tanúsított fogékonyságot próbáltuk felmérni. Az *olvasási szokások*ba tekintettünk be. Az olvasmányok típusa, az olvasás szükségének megindoklása, a rászánt idő, az olvasás aktusa, a beszerzés eredete felől érdeklődtünk.

A kérdésekre adott válaszokból kiderül, hogy igenis *történekek változások* az emberek olvasási szokásaiban. A tanulók közül 60-an ismerik be, hogy régebben többet olvastak, mint manapság. A felnőttek közül mintegy 45-en jelzik, hogy kevesebb idő jut az olvasásra, amióta kábeltévéjük van, és hogy több időt szánnak a televíziózásra (32). Vannak, akik a tematikában történt változásokra utalnak (13), vagy az olvasásnak tulajdonított jelentőséget jelölik (10). Kevesebbet beszélget élettársával, gyerekével (5), többet vagy kevesebbet foglalkozik saját gondolataival (10:2).

A „*Miért olvasok*” kérdéskörre adott válaszok összefésítéséből kitűnik az az öröndetes tény, hogy az ismeretszerzés és a tanulás motívuma jelentős helyet foglal el. Egyébként mindkét kategóriában külön-külön is fennáll ez a helyzet. Csak az ismeretszerzés indoklása után következnek a kikapcsolódás, illetve a szórakoztatás jelzése olvasási indokként. A tanulóknál egypár lélektani indíttatású indoklás felől is érdeklődtünk. Legtöbbször az újdonság élményéért (55), a példakeresésért (21), az önigazolásért (22), a gyönyörködésért (17) is olvasnak. Az is kiemelendő viszont, hogy a kényszer mint indíték minimális, de ha kell, miért ne lenne (iskolai nyomás, otthoni kényszer egyformán 8-8).

Az olvasás *gyakoriságát* elemezve méltányolandó, hogy nagyon kevesen vannak, akik tételesen vallják, hogy nem olvasnak, de azok is inkább a ritkábban olvasók közé sorolhatók, legalábbis ez derül ki az összefüggésekből. Inkább az *időhiányra* panaszkodnak, mintsem az *untatásra*.

Talán itt lenne helye, hogy felmérjük, végül is *ki mennyi időt tölt el olvasással, illetve mennyit a tv előtt*. A táblázatból világosan kiolvasható az a bevezetőnkben is kiemelt tétel, miszerint a mérleg serpenyője inkább a televíziózás javára billen. A leggyakrabban kettőtől négy óra hosszát. Magas óraszámú olvasás inkább a fiataloknál fordul elő, ez magába foglalja a tanulásra szánt időt is.

Az *olvasmányszerkezetet* is összehasonlítottuk. Ebben az esetben is érdemes felfigyelni bizonyos jelenségekre. Íme! A próza területén a regény domináns szerepet tölt be. Általában klasszikus regényeket, de a fiatalok esetében a krimi és a szerelmes regényeket találtuk nagyobb százalékban. Nem elhanyagolhatóak a természettudományos munkák és a szakirodalom sem, akárcsak az útleírás. Úgy tűnik, fiataljaink fogékonyabbak a vers, a líra iránt, mint az idősebb korosztály. Mindannyiuknál jellemző viszont a sajtótermékek olvasása, böngészése, amely a reális információigényüket elégíti ki. Ezeknek többsége többé-kevésbé naprakész információ. A fiatalság körében különösen kedveltek azok a nálunk igencsak

keresetté vált külföldi (magyarországi, nyugati vagy azok magyar nyelvű fordításai) lapok, amelyek révén betekintést nyerhetnek egy számukra merőben új világra. Gondolok itt az ifjúsági lapokra, amelyeknek megérkezésekor, ha kell, még sorba is állnak (Bravo, Kiskegyed, Popcorn, 100xSzép, Természet Világa, Búvár stb.). Itt csak zárójelben említjük meg a hazai, romániai ilyen nemű lapok kis számát és a még igencsak sok kívánnivalót hagyó igényességét, nyomdai kivitelezésükről nem is beszélve. Ezen lapok olvasottságának indokait keresve a legtöbb tanuló (91) újdonságukra, mondanivalójuk és elvárásaik azonosságára (45), képszerűségükre (44), színességükre (38) és egyforma arányban romantikájukra, realizmusukra hivatkoztak.

Ezeket az adatokat összehasonlítottuk a városi könyvtár tavalyi összesített adataival. A kép hasonló az itt felvázoltakhoz. (A kikölcsönzött körülbelül 141 000 könyvből 110 924 szépirodalmi kötet volt, majd a természetrajzi könyvek (10 337), és a társadalomtudományiak (9368) következtek. De a más kategóriába besoroltak is nagyjából ugyanazon a szinten mozognak.

Az olvasnivaló beszerzésének módozatai is változnak az életkori lehetőségek függvényében. Saját könyvtár létrehozására mindkét fél részéről megvan az igény, még a dráguló piac ellenére is. A barátoktól, ismerősöktől való kölcsönzés döntő szerepet tölt be mindkét korosztálynál. A közkönyvtárat a felnőtteknek 18 százaléka, a fiataloknak 34,5 százaléka veszi igénybe. Az elolvasott anyag feldolgozása, megbeszélése is inkább baráti körben folyik. A fiatalok közül szívesen beszélgetnek könyvről leggyakrabban baráttal (90), szülőikkel (43), testvérekkel (38). Érdekes módon a pedagógus megjelölése beszélgető partnerként nagyon ritkán fordul elő (11 esetben), és ami még meglepőbb, az az, hogy a könyvtárosok vannak az utolsó helyen. Városunk esetében ezt a jelenséget szeretném a könyvtáros kollégák fiatalságának és esetleges tapasztalatlanságának számlájára írni, amin lehet és kell javítani. A szülők, felnőttek közül majdnem mindenki jelezte, hogy ajánl olvasnivalót másoknak (54), és fel is olvas gyermekének, élettársának, unokáinak vagy barátainak. Igaz, ezt már kevesebb alkalommal. A fiatalok visszajelzéseiből szintén a fentebbiek derülnek ki, ami az olvasnivaló, illetve valamilyen audiovizuális műsor kiválasztását illeti. Itt szépül egy kissé a helyzet, ugyanis itt a tanárok nagyobb pontszámot értek el, de a többség saját maga választ (115), vagy a barát, testvér, osztálytárs ajánlatait fogadja el (72). Az önálló tájékozódásnak is van helye, hiszen 56-an említették azt, hogy átnézik a programfüzeteket, ismertetéseket, kritikákat olvasnak. Szüleik ajánlatát 27-en jelezték, a könyvtárosok viszont itt is hátul szerepelnek (6). A könyvrást 4-en említették.

A felmérés lehetővé tette számunkra, hogy betekintsünk az élméypyszerzés, ismeretszerzés lehetséges útjainak *motivációiba* is mind a fiataloknál, mind a felnőtteknél. A fiatal tesztalanyainknak arra a kérdésre kellett válaszolniuk indoklással együtt, hogy mi nyújt számukra nagyobb szellemi élményt: egy film megtekintése vagy egy könyv elolvasása. 72-en tették le a garast a könyv mellett, míg a film mellett 45-en döntöttek, párhuzamosan arra is válaszoltak, hogy egy már megtekintett film készítette-e őket a feldolgozott könyv elolvasására vagy sem. A többség erre is igennel válaszolt (63:55). Erdemes beolvasni a megfogalmazásokba. *Írott információ* esetén: „...jobban megmozgatja fantáziámat”; „több szellemi erőt vesz igénybe”; „...az író stílusát, szemléletmódját, filozófiáját a film nem tudja visszaadni”; „...a Virágot Algernoonnak című film mély hatást tett rám, elolvastam a könyvet, hogy mélyebben feldolgozhassam”; „egy jó könyv elolvasása után gazdagabbnak érzem magam”; „ha érdekel egy részlet, akkor vissza tudom olvasni

és meg tudom rágni azt". Ezt a motívumot igazolni látszik a felnőttek döntő többségének igenlő válasza arra a kérdésre, hogy szívesen visszatérne egy-egy régebbi olvasmányához, 69-ből 53-an válaszoltak pozitívan ilyen irányban: „egy film eseménysorozata túl gyors ahhoz, hogy lényeges dolgok maradandóbbá váljanak”, „teljesebben bele tudom magam élni a könyvbéli hős szerepébe”.

A filmpártiak érvelései közül is nézzünk meg egy párat! „A film a könyv »tömörebb« változata, gazdag képekben, eseményekben, le vannak csökkentve az unalmas leírások, körbetekintések(?); szerintem a lényeg számít...”; „...ha filmen nézek egy történetet úgy izgalmasabb...”; „a történeteket látom is...”; „vizuálisan több képet látok magam előtt kellő zenei aláfestéssel; „a filmben hamarabb leperog az esemény, nem kell napokat, sőt heteket gürccölködnöm a könyv előtt, hogy megtudjam, mi is a lényeg...”.

Amikor valaki a film megtekintése után veszi kezébe a könyvet, akkor „kíváncsi a részletekre is”, hiszen „másképp a rendező fantáziájára van utalva”, vagy szükségét érzi az „összehasonlításnak” vagy „az események újbóli átélésé”-nek. Van, akit a kor „élethű ábrázolása, társadalmi lélektana” érdekel, és úgy ítéli meg, hogy az a könyvben inkább megtalálható. Nem kívánunk és nem is tudnánk végkövetkeztetéseket levonni, hisz magam is vizuális típus vagyok, mint általában az emberek többsége. Mindenesetre úgy vélem, hogy az emberek nagy átlaga nem figyel kellőképpen a filmre. A felnőtteket kértük, sorolják fel az öt legkedvesebb írójukat, olvasmányukat, filmjüket, azok rendezői, illetve színészei közül is ötöt-öt. A válaszok itt a leghiányosabbak; az író és a könyvcím még gyakori, a film címét is inkább rögzítik, a rendezők nevével már meg kell küzdeniük, ha egyáltalán feltüntetik azokat, színészneveket is inkább az idősebb generációk sorolnak fel, a nagy slágerfilmek főszereplőit, míg a fiatalabb korosztályok a mai akciófilmek amerikai világsztárjai közül említenek egypárat.

Hogy ki milyen mértékben venné igénybe és milyen mértékben jut hozzá konkrétan az információkhoz, arra kérdőívünk utolsó, kettős irányítottágú kérdésére adott válaszok segítségével próbáltunk tájékozódni. Nyolc információhordozó közeget kellett rangsorolni; általában véve az igény, valamint az elérési lehetőségek függvényében. A napisajtót, a hetilapot, a folyóiratot, könyvet, mozit, tv-t, rádiót és a számítógépet jelöltük meg. A táblázatokból és grafikonokból kiolvasható eredmény az, amit sejtettünk és idáig is érzékeltünk. Az információszükségletet nézve az emberek legkézenfekvőbbnek tartják a tv és a napisajtó által szolgáltatottakat. Felnőtteknél ezt követi a rádió. A könyvek és más írott információhordozók a harmadik, negyedik helyre szorúlnak vissza. Talán tükrözve a pillanatnyi erdélyi helyzetet és a gazdasági viszonyokat, a számítógép által szolgáltatott adatbázis mint információs forrás az utolsó helyre került még az igénylés szintjén is. A fiataloknál egy kissé módosultabb a kép. Náluk a rangsorban a televízió a könyv, majd a napisajtó követi. Más sajtótermékek jelzését még hátrább helyezték. A rádió, az idősebb korosztályok valamikor annyira szeretett – hisz a világot jelentette – hangdoboz, fiataljaink körében, ha nem is szerepel kiemelt helyen, mégis tartós vonalat képvisel. A számítógépet már többen igénylik, bizonyára többen ismerik, és hozzá is jutnak, mégis a többség nem tart rá igényt, és úgy tűnik, hogy számukra is elérhetetlen még egyelőre.

Még egy utolsó kísérlet erejéig tudakozódtunk a könyv és a televízió felől. Arra kerestünk választ, hogyan értelmezik azokat mint jelképeket. A jó mód, a hatalom, a gazdagság, az átlag-életszínvonal, a tudás, műveltség vagy intelligencia fokmérőjeként foghatnánk-e fel őket?! A könyvet, zömmel a tudás, műveltség és intelligen-

cia mutatójaként, a televíziót szintén úgy határozták meg. Ez utóbbit az átlag-élet-színvonal jelzőjeként is értékelték, míg hatalmi és gazdasági szerepére kevesen hivatkoztak.

Úgy érezzük, hogy gyorstalpaló világunkban még nem minden hagyományos régi értéket rúgtak fel, van helye minden újnak, ami kiegészítő és – jó kezekben – végül is értékmentő. Hagyományos eszközeink – a mi esetünkben információhordozóink – ha nem is tudnak lépést tartani a mindennap újjászülető elektronikával, az ismeret- és élményszerzés aktusában partnerre találtak a más típusú médiákban. Úgy érzem, versengés és nem harc szenvedő alanyai vagyunk. A végkifejlet megjósolása a tudományos-fantasztikus irodalom hatáskörébe tartozik.